

I kallare klimat hinner inte alltid fröerna bli tillräckligt mogna. För tvååriga rotfrukter kan man då förlänga säsongen genom att jordsätta dem tidigt på våren i växthus, för senare utplantering när temperaturen tillåter. Här är foderbetor, gul lök och morötter i små krukor.

För den som är intresserad av självhushållning finns många anledningar att ta sitt eget utsäde. Förutom att man slipper köpa det för dyra pengar så får man även möjligheten att bevara gamla sorter som man tycker om och som passar bra i ens trädgård, även om fröfirmorna inte är av samma åsikt. Nu när vissa gamla sorter blir förbjudna av EU ökar anledningen att lära sig konsten att bevara dessa sorter.

Sist, men inte minst: att ta sitt eget frö ger en härlig helhetskönsla till odlingen. Man följer inte bara växtens väg från frö till färdig grönsak; man går hela varvet runt, tillbaks till frö igen. Varv efter varv.

För det flesta odlare är fröodlingen en mystisk rit utförd varje säsong av begåvade odlare under ledning av folk som doktorerat och vars resultat belyses i diverse utgåvor biblar som går under namnet frökataloger. Bestämt inte ett jobb att utföras av en enkel odlare! Liksom så många aspekter av våra liv har ämnet gjorts onödigt komplicerat. Växter i naturen gör frö utan odlares hjälp. I våra trädgårdar är det klokt att härma naturen och därigenom tillåta växter att producera frö.

Blomning och fröproduktion

Löksblomma på väg att slå ut.

Det är de blommande växterna som producerar frö. Hanblomdelen - ståndaren - producerar **pollen**. Pollen når den mottagliga honblomdelen - pistillmärket. Pollenkornet gror och en pollenslang växer ner genom pistillens stift, passagen mellan märket och fruktämnet och genomtränger fruktämnets vägg. En hancell, avgiven ur det grodda pollenkornet, förflyttar sig neråt pollenslangen och går in i och befruktar fröämnet, på så vis slutförande pollineringen. Det befruktade fröämnet utvecklas till ett moget frö.

Självpollinerad betyder att pollineringsprocessen sker inom varje blomma, utan pollenöverföring från en blomma till en annan, antingen på samma planta eller mellan plantor. Sådana blommor har både han- och hondelar (s.k. tvåkönad blomma) och äger inom den enskilda blomman mekanismen nödvändig för en framgångsrik pollinering.

Korspollinerad betyder att pollen förflyttas från en blomma till en annan, antingen på samma planta eller mellan olika plantor. Pollen bärs av vinden eller insekter. Blommor på korspollinerade växter kan antingen vara tvåkönade (som har självpollinerade växter) eller enkönade. Det finns två slags växter med enkönade blommor - sambyggare eller monoika växter, där det finns separata han- och honblommor på varje växt och tvåbyggare eller dioika växter där varje enskild planta har antingen han- eller honblommor.

Isolering

Där det är önskvärt att spara frö som producerar plantor som liknar föräldraplantorna måste pollinering ske inom just den sorten. En **korspollinerande** sort har förmåga att korsas sig - byta pollen med - en annan sort av samma art. Följaktligen, om två korspollinerade sorter av samma art, t.ex. två sockermajssorter, ska sparas till frö, måste de isoleras - skiljas åt - från varandra, antingen i tid eller avstånd på fältet.

Eftersom självpollinerade typer generellt inte korsas sig är isolering inte nödvändig annat än om absolut renhet i en linje önskas.

Reproduktionscykeln

Grönsaksgrödor är antingen

a) *anue*lla - ettåriga: blommor och ger moget frö under året,

- b) bienna - tvååriga: plantorna ger moget frö efter det att de genomlevt en vinter på fältet eller lagrats,
 c) perenna - fleråriga: lever och bär frö år efter år. De flesta grönsaker är antingen ett- eller tvååriga.

Urval

Fröodling av lök.

En morot från Skåne är inte en morot från Ångermanland. Genom naturligt urval (den lokala miljöns favorisering av vissa drag över andra) och urval av odlaren har en bestämd sort en tendens att för varje generation bli bättre anpassad till en viss plats.

Anpassning, användbarhet och kvalitetsegenskaper hos en grönsakssort kan förbättras eller försämrans genom urval. Grundtypen är "naturligt urval", orsakad av miljöpåverkan. Till exempel långt i norr ett visst år kanske endast hälften av majsplantorna som odlas ger mogna kolvar och korn. Naturligtvis väljs kolvar till utsäde från dessa tidigare mogna kolvar. På detta sätt tvingar naturen ett växtslag att antingen anpassa sig eller dö ut. Den andra urvalstypen står odlaren för. Till exempel väljer man inte bara ut kolvar som mognar bra, utan väljer även ut de mest önskvärda kolvtyperna från de majsplantor man anser vara de bästa. Vilka växtegenskaper som väljs är en personlig sak, eftersom åsikten om vad som är idealiskt varierar från person till person. Grundingrediensen för framgång i urval är att odlaren vet vad han/hon är ute efter i en växt och väljer därefter.

Uppehållande förädling är den process där man kasserar icke önskvärda frukter eller plantor. I korspollinerade grödor är uppehållande förädling till största nytta då det utförs innan plantorna blommar.

Upprätthållande av vitalitet

Generellt sett är vitaliteten hos en korspollinerad gröda beroende av upprätthållandet av genetisk variation inom linjen. Inavel, stark begränsning av antalet föräldraplantor och följaktligen av den genetiska variationen, resulterar i försämring hos en linje.

I ett majsält, t.ex. finns det många genetiskt olika plantor trots att plantorna kan se likadana ut (utom F-1 hybrider som tas upp senare). Att spara endast en eller två kolvar till nästa års utsäde skulle starkt sänka de nödvändiga genetiska bidragen från syskonplantorna. Vitalitet och avkastning skulle försämrans i grödan och om bruket fortsatte i flera generationer skulle linjen troligtvis bli värdelös.

Alltså, för att upprätthålla vitalitet hos korspollinerade växtslag, ska man se till att tillvarata frön från flera plantor, även då endast några få frön behövs. OBS! Undantagen till denna regel är squash och pumpor. Dessa växtslag förlorar inte märkbart i vitalitet, även då de inavlas under flera generationer. Följaktligen är det tillåtet att spara frön från endast en frukt till nästa års gröda.

Det är en annan historia vad gäller självpollinerade grödor, som tomater och bönor. Eftersom kännetecknet vid självpollinering är naturlig inavel (plantorna inavlas automatiskt) är det helt betydelselöst hur många plantor som används till frö. Faktiskt kan frön från enstaka enastående bra plantor sparas separat, med goda chanser att de exceptionella dragen hos den enda plantan bevaras. OBS! Hos självpollinerade växtslag har alla frön som produceras i varje blomma eller frukt teoretiskt identisk genetisk information. Därför, i fallet tomater till exempel, ger frön från olika frukter från samma planta identisk avkomma, om än frukterna på moderplantan inbördes ser olika ut.

Hybrider

F-1 hybridfrö resulterar från korsning mellan två genetiskt olika föräldraplantor. Plantor som växer ur sådana frön visar vanligtvis större vitalitet än de båda föräldraplantorna och ofta större vitalitet och enhetlighet än jämförbara icke hybrid sorter. Kommersiellt måste hybridfrö produceras varje år genom att korsa de inavlade föräldrarna. Inavlade föräldrar används därför att de uttrycker egenskaper enhetligt och denna enhetlighet ses också i F-1 hybridplantorna, där "F-1" syftar till "första filial" (från latin filius son, filia dotter) eller första generation efter en korsning. Naturlig korsning på fältet kan också resultera i användbara hybrider. Emellertid blir "F-2" eller andra generationen efter en korsning, odlade ur frön sparade från F-1 hybridplantor, inte enhetliga och har faktiskt ofta en mångfald av typer beroende på genetisk segregering.

Det är ju så att dina egna öppenpollinerade standardsorter oftast inte har den frodighet som finns hos hybrider, men i det långa loppet förefaller det vara mer värdefullt att åtnjuta den "beständiga värmen" hos välunderhållna sorter än att förlita sig på den kortlivade "hettan" hos hybriderna.

Sorter att använda

Påbörja din fröodling med dina favoritsorter, de som visat sin anpassning till din miljö och till din personliga smak. Sortval är mycket viktigt. När det gäller val av gröda att börja med så kan det vara lämpligt att börja med de enkare, t ex ...

Vaxtzone kan sätta begröänsningar, även om man odla en viss grönsak för konsumtion är det inte säkert att säsongen är tillräckligt lång för att man ska få fram moget frö.

Vänster: en skottkärra med en enda foderbeta (!) vars fröer precis håller på att mogna. Det får de fortsätta med under tak, med roten kvar.

Höger: Torkade majskolvar, fröna lossar lätt när man vrider på kolvarna.

Grödans hantering

Det behövs inga speciella verktyg eller maskiner för att så, sköta och få grödan frö mogen. Vid avlägsnandet av frön från plantor - i denna text benämnt **tröskning** - använder fröfirmorna specialmaskiner för varje gröda. Inga maskiner behövs när man odlar frö i liten skala men några enkla verktyg underlättar arbetet.

En **slaga** - även på sina håll kallad plejel - är ett verktyg som används där växterna slås för att avlägsna fröna. Det är inget du kan köpa i järnhandeln, men du kan göra din egen enligt följande skiss.

Ståltrådgångjärnet som passar runt skåran i skaftet gör det möjligt för slagvalen - trästycket som slår emot plantorna - att snurra runt skaftet utan att trassla in sig som den gör då den fästs direkt med snöre. Somliga använder läder i stället för ståltråd som gångjärn. (I Sverige används torkade ålskinn till detta

ändamål.) Det används så att man håller skaftet horisontellt utåt sidan med båda händer och vrider änden på skaftet så att slagvalen slår emot grödan. Du blir inte på långt när så trött av att använda en slaga som en enkel käpp.

Rensning är slutsteget i fröhanteringen efter fröet har tröskats. I det följande står ofta förslag om kastning/harpning och siktning då rensning tas upp.

Kastning/harpning är då man använder luft i rörelse för att skilja på lättare material såsom blad, baljor och omogna frön från goda, tyngre frön. Enklaste sättet att utföra det är att kasta upp fröna över en behållare, utomhus i lätt bris, då goda frön faller ner igen i behållaren och lättare skräp bärs bort av vinden. (En handvevad sädesharpa kan ibland köpas på auktion på landet. Ibland finns en bordsmodell, ämnad till lingon.)

Siktning - är sättet varvid gott frö delas från annat material med liknande tyngd men annan storlek, t.ex. annat frö, jord, småstenar, pinnar osv. Det är till bra hjälp att ha nät med olika masktäthet och det behöver inte kosta mycket. Några olika nätgrovlekar kan köpas i järnhandeln och ramar kan man själva göra åt dem. (Jag använder honungssilarna som nämns i Odlaren nr 1 - 1984, s 26, plus en stor kökssil och en träram med grovt nät ämnat till grussortering.)

Specialkonstruerade maskiner till varje steg i skörd plus rensning finns att köpa. De blir till praktisk hjälp då större frökvantiteter skall behandlas. Om du anser dig behöva en viss sorts maskin försök först hitta en begagnad. Ny utrustning kan bli ganska dyr.

Torkning och fröförvaring

Frö bör vara torrt innan det läggs i behållaren för förvaring. En god praxis att följa är att när du tycker fröet du torkar är torrt så låter du det torka en eller annan dag till. Detta är viktigt för stora, förut fuktiga frön som squash. Uppvärmad luft i rörelse påskyndar torkprocessen. Då värme används hålls temperaturen under 43°C för att förhindra fröskada.

Utan kända undantag bör frö till vanliga ätliga och prydnadsväxter förvaras torrt och svalt eftersom värme och fukt är de värsta fienderna till frögrobarhet. Det finns en generell regel som säger att summan av

temperaturen i grader Fahrenheit och den relativa luftfuktigheten bör ligga under 100. (Antingen kan du räkna om °C till °F med följande formel $1,8 \times ^\circ\text{C} = ^\circ\text{F} - 32^\circ$ eller så kan du använda denna försvenskade regel, att temperaturen i °C gånger 1,8 plus den relativa luftfuktigheten bör hålla sig under 68.) Temperaturen en bra bit under fryspunkten skadar inte fröer annat om fuktinnehållet är högt. Frönas grobarhetsperiod förlängs också om fröna förseglas från luften i burkar, utom ärter och bönor som behöver "öppen luft". De flesta grönsaksfröerna behåller en hygglig grobarhet under några år under ovanstående förhållanden,

utom palsternacka, lök och purjofrö, som har korta liv. Somliga odlare sparar små mängder kvarblivet frö och frö de odlat själva i små burkar i frysar. Burken bör ha ett tätt lock för att förhindra fuktupptag i frysen eller då burkar tas fram. Detta är ett bra sätt att förvara små fröportioner.

Talrika trycksaker innehåller tabeller som visar hur många år de olika växtslagens frö kan lagras med bevarad grobarhet. Denna information är inte helt korrekt eftersom förvaringsomständigheter varierar och mycket beror på grobarheten hos fröna då de först lagras in. Som nämndes tidigare så förlängs lagringstiden avsevärt om fröet är ordentligt torrt och det förvaras i frysen.

	Uppskattningsbara lagringstiden med bevarande av minst 50% grobarhet (antal år)	
Frösor	Inga speciella lageregenskaper	Svalt/torrt hela tiden
Blomkål	2	4-5
Broccoli	2	4-5
Brysselkål	2	4-5
Bönor	2-3	4-6
Endive	2	3-4
Grönkål	2	4-5
Gurka	3	5-7
Havrerot	2	3-4
Jordgubb	2-3	3-6
Kinesisk salladskål	3	5-8
Kålrabbi	2	4-5
Kålrot	2	3-5
Lök	Upp till 1	2-4
Majrova	2-3	5-8
Majs	1-2	4-6
Mangold	2	3-4
Melon	3-4	6-10

Morot	1-2	3-5
Palsternacka	Upp till 1	1-3
Paprika	1-2	3-5
Persilja	1-2	3-5
Potatisfrö	2-3	5-7
Pumpa	1-2	3-5
Purjolök	Upp till 1	2-4
Rädisa	2	3-5
Rödbeta	2	3-4
Sallat	1-2	3-4
Selleri o bladselleri	1-2	3-5
Senap	2-3	5-8
Solros	2	4-6
Spenat	1-2	3-4
Squash	1-2	3-5
Svartrot	2	3-4
Tomat	2-3	4-7
Vattenmelon	2-3	4-6
Vitkål	2	4-5
Äggplanta	1-2	3-5
Ärter	1-2	4-6

Förlängd lagring - För att erhålla extra lång grobarhet på viktiga frön kan man göra följande: Torka fröna på ett varmt ställe och förpacka varje sort i ett papperskuvert. Stoppa kuverten i en tät burk som innehåller blågel. (Ska man med tiden ha många kuvert kan man lika väl göra egna: Klipp en pappmall i lämplig storlek och rita runt den i hörnen på alla kuvert du får; klipp i den ritade linjen men lämna på pappret bakom en bred flik upptill och smalare flik i sidan; vik sidfliken och klistra med vitt barnlim förtunnat med lite vatten. Blågel kan bl.a. beställas på apotek, på enkilos burk. Gelet är blått då det kan uppta vatten och bli rosa när det behöver torkas, vilket man gör genom att hålla upp gelet i en långpanna

och ställa in den i 150-175°C ugn tills det är blått igen. Det hålls sedan varmt i en tät behållare - t.ex. plåtburken man köpte det i - annars har det blivit rosa när det svalnat i luften - men ha det inte intill frö förrän det svalnat igen.) Förvara burken i frysen. Då man behöver ta fram frö låter man först burken nå rumstemperatur innan den öppnas så att det inte bildas imma på den kalla burkens innerväggar och innehåll. Försegla burken igen och stoppa ner i frysen.

Grobarhetsundersökning

Då grobarheten på stora fröer som bönor, ärter, majs och squash ska testas fungerar en enkel "trasdocka" bra. Ta en ca 45 cm fyrkantig bit kraftigt tyg - bomull, flanell eller filt - och rita upp 2,5 cm rutor i mitten, 10 rutor gånger 10 rutor, med tvättäkta bläck. Fukta tyget och håll det lodrätt så att överskottet rinner av. Lägg ett frö i varje ruta. Vik in kanterna - du har 10 cm över på varje sida om rutmönstret - och rulla ihop tyget. Ställ rullen lodrätt och låt stå i rumstemperatur. Håll tyget fuktigt genom att stänka med vatten vid behov. Rulla ut tyget efter några dagar och räkna hur många frön som har grott bra, det är % grobarhet. Man kan förstås testa färre frön om man har ont om frön (eller inte behöver veta så noga. Man kan numrera raderna och bara testa 10 frön av varje sort men då får man vara noga med att inte blanda samman dem).

Pappershanddukar fungerar bra till mindre fröer. Ta ett ark och vik det på mitten på längden och därefter på bredden. Skriv namnet på försorten med blyerts. Fukta pappret och låt extra vatten rinna av. Lyft vikningen och strö ut 100 frön, eller mindre om det finns ont om, och vik igen. Låt pappret ligga platt på en tallrik och håll fuktigt.

Snabbgroende fröer behöver 3-5 dagar, andra som bönor, morötter, paprika o.s.v. ungefär en vecka. "Normala fröplantor" har kraftig rotväxt och hjärtblad som ser friska ut, dessa räknas till att ha grott.

Ett alternativ till ovanstående metod är att testa genom sådd i jord antingen inomhus eller ute.

Lästips

Frö för framtiden - Småskalig odling av köksväxtfrö. 2014. Föreningen Sesam.

Flytta över nedanstående till resp gröda, den som har tid:

Endive

Blomning - Tvåårig, ger blomstänglar och blommor andra året. De blåa blommorna är 2,5-3,5 cm i diameter.

Pollinering - Självpollinerad. Två sorter kan stå intill varandra med liten eller ingen korsning. Om renhet krävs, skiljs sorterna åt med en annan gröda emellan eller några meter.

Odling. Den sås så att den övervintrar ute på fältet. Den sås mellan mid- och sensommar, täcks före sträng frost om snötäcket inte är att lita på. Gallra plantorna till 30 cm i raderna. Skörd - se "Sallat".

Grönkål och kålrabbi

Blomning och pollinering - Huvudsakligen som hos andra *Brassica* sorter. Se "Vitkål".

Odling - Normalt övervintrar de på fältet då man ska odla frö. Grönkål är mycket hårdig och klarar sig bra om marken är väldränerad. För att vara på den säkra sidan bör frö sås så pass sent, så plantorna inte är speciellt stora när vintern kommer, och de täcks väl med granris o dyl. Kålrabbi är inte lika hårdig och där temperaturen faller under -18°C bör de mogna knölnarna med rötter lagras nära fryspunkten över vintern vid hög luftfuktighet och utplanteras på våren. I de stora nordeuropeiska odlingsområdena i Holland och Danmark övervintrar de på fältet.

Fröproduktion, skörd och rensning - Plantor blommar andra året och ger moget frö på sensommaren eller hösten. För tillvägagångssätt se "Vitkål". OBS! Grönkål och kålrabbi tillhör samma art, *Brassica oleracea*, som vitkål, broccoli, blomkål och brysselkål och bör isoleras med grönkål och kålrabbi har tendens att vara självsterila så man bör ha åtminstone 2 blommande plantor intill varandra för att säkra fröproduktionen.

Gurka

Blomning - Plantan är vanligtvis sambyggare. Honblommor känns igen på förekomsten av ett litet fruktämne under blomman och hanblommorna på avsaknaden därav.

Pollinering - Korspollinerad, vanligtvis av bin. Isolera 2 sorter med 400 m för att uppnå renhet; för hemmabruk räcker det vanligtvis med 60 m eller en hög gröda mellan sorterna. De korsar sig inte med andra slingrande grödor.

Fröproduktion och skörd - Frukterna som skall ge frö skördas då de har mogen färg; gyllene. I norr kan rankorna få dödas av frosten så blir frukterna lätta att hitta och skörda. Mogna gurkor om de inte utsatts för mer än en aning frost kan lagras inomhus några veckor vilket, då grödan är något omogen, hjälper till att mogna fröna.

Fröutvinning - Dela frukterna i halvor på längden (men skär inte rakt genom en frörad!). För ut fruktköttet, innehållande fröna, i en behållare, helst inte metall. Rör om och låt dem stå på varmt ställe (åtminstone $18,5^{\circ}\text{C}$). Den jäsning som sker förvandlar det geléliknande fruktköttet kring varje frö till en tunn vätska. Rör om 2 gånger dagligen. Vanligtvis är jäsningen färdig efter 3-6 dagar; då är fröna tröga istället för blanka. De bästa fröna sjunker till botten, lätta dåliga frön flyter.

Tvättning av frön. Häll av fröna som flyter i en annan behållare. De bästa fröna blir kvar. Fyll den första behållaren ren med vatten, rör om, låt fröna sjunka och häll av vattnet. Upprepa tills fröna är rena. Ofta finns det dugliga frön bland de som flöt. I så fall kan de räddas genom att man fyller behållaren med vatten och rör om. En del bra frön sjunker och behandlas som ovan.

Torkning - Bred ut de tvättade fröna på papper eller nät. Är det soligt väder kan de torkas utomhus, annars i ett varmt luftigt rum. Om tillsatsvärme används, får temperaturen inte överstiga 37°C . Rör om då och då för att befrämja jämn torkning.

Rensning - Skinnbitar och annat skräp tas bort med hjälp av kastning/harpning, vilket också tar bort ihåliga frön som inte försvann under tvättningen.

Havrerot

Blomning - Tvåårig; får fröstänglar, blommor och frön andra året. Blommorna är lila och öppnar sig endast en dag. (Den är en ljus släkting till svartrot och jag kan erbjuda frön till dem som vill få.)

Pollinering - Självpollinerad. Se "Sallat".

Odling - Odlar rötterna som vanligt för att ge ätliga rötter. Normalt skördas rötterna på hösten bra typer väljs ut och omplanteras med 30 cm mellanrum. Denna urvalsprocess är inte nödvändig, och plantorna kan helt enkelt gallras i stället för att tas upp och omplanteras. De (fantastiska) blomställningarna är som jättemaskrosfröbollar. Blommorna på en planta mognar ojämnt under en längre period, plocka därför av de individuella bollarna efter hand som de mognar. Bre ut dem så de torkar färdigt.

Tröskning - Tröska genom att gnugga fröbollarna.

Rensning - Som vanligt.

Kinesisk salladskål och senap

Blomning - Båda växtslagen är ettåriga och ger blomstänglar och gula blommor första året, andra året vid höstsådd. Blommorna är tvåkönade.

Pollinering. Korspollineras av insekter, vanligen bin. Sorter inom varje växtslag korsar sig med varandra och sorter av de flesta senapsarter korsar sig med salladskål (här är det huvudsakligen fråga om de senapsarter som i USA och andra länder används som kokta bladgrönsaker). Ingen av dem korsar sig med vanlig kål eller någon annan medlem i *Brassica oleracea* gruppen (se "Vitkål"). Två sorter skiljs åt med 60 meters avstånd för att till största del förhindra korsningar, en hög gröda emellan hjälper också. Mycket större avstånd behövs om renhet önskas.

Odling - Senap sås på våren. Salladskål kan också sås då, men eftersom tidig vårsådd av salladskål långt i norr vanligtvis leder till att de går direkt i blom innan det bildats huvuden kan man inte utföra urval. Somliga fröfirmor upplyser om vilka salladskålsarter som kan sås på våren och ge mogna huvuden så att icke önskvärda typer kan gallras bort och ändå ha tid nog att blomma och ge moget frö innan stark frost. Fröna sitter i smala skidor som brunfärgas vid mognad.

Skörd, tröskning och rensning - se "Vitkål".

Kålrot

Blomning - Tvåårig, får blomstänglar, gula blommor och frön under sommaren andra året.

Pollinering - Korspollinerad, huvudsakligen av honungsbin. Om två eller fler sorter ska odlas för frö skiljs de åt med 60 m för att till största del förhindra korsningar, 300 m eller mer där absolut renhet krävs.

Odling - Odlas som kålrot brukar odlas. Ta upp dem innan stark frost, skär av blasten men lämna 2,5-5 cm kvar. Lagras svalt (ner mot 0°C) i hög luftfuktighet, som morötter (gärna i sand). Plantera ut dem på våren, bladrosettens bas i höjd med eller lite under markytan, 30 cm mellan dem. Vattna vid utplanteringen.

Fröproduktion - Blomstänglar växer fram andra våren och bär blommor som följs av fröskidor.

Skörd. Då de flesta skidorna på en planta har brunfärgats men innan de börjat drösa - fröa av sig i förtid - skärs plantorna av nära basen. De färdigtorkas under tak.

Tröskning - då skidorna är spröda och torra slår man plantorna mot insidan av en tät säck som fångar upp fröna.

Rensning - Kastning/harpning och siktning utförs.

Lök

Blomning - Små vita tvåkönade blommor som sitter i en bollformad flock bärs överst på upprättstående stjälkar, en till 20 stjälkar per planta beroende på sort och miljö.

Pollinering - Korspollineras, huvudsakligen av honungsbin. Två sorter skiljs åt med åtminstone 60 meter. Om renhet önskas behövs mycket större avstånd.

Odling - Odlas som lök som skall ätas normalt odlas, antingen från frön eller sättlökar. De skördas och sorteras på hösten och lagras inomhus under vintern. Stora lökar ger mer frö än små lökar. Där klimatet är tillräckligt mildt kan lökarna som valts ut planteras ut igen på hösten men det är säkrare att skörda och lagra dem. Det ska vara torrt, luftigt och svalt, 0-4,4°C. De planteras ut på våren, så tidigt som möjligt, med 15-30 cm avstånd med litet radavstånd. De sätts så halsen precis syns. Om man vill prova att övervintra dem utomhus kan det vara en fördel att de första året satts senare än normalt så att de på hösten är omognare.

Fröproduktion - Blomstjälkarna är spröda, bryts lätt så man måste röra sig varsamt kring dem. Normalt blommar de under nästan en månads tid, varför inte allt frö mognar på en gång. I små planteringar kan man skära av blombollarna en och en då de svarta fröna syns i dem. I större odlingar skär man av alla då ungefär 25% av bollarna visar svarta frön. Fröna är inte torra ännu utan torkas, t.ex. i flata sålådor, i solen eller under skydd. Rör om i dem då och då.

Tröskning - Fröna tröskas av då de är torra och lätt kan gnuggas loss från bollarna. Det tar ofta mer än 2 veckor att få bollarna torra. Eftersom fröna lätt skadas är det bäst att man gnuggar loss fröna med händerna.

Rensning - Kastning/harpning och siktning brukar ge ett tillfredsställande resultat. Vill man ha bort skräpet bättre kan man hålla i vatten - dåliga frön och skräp flyter, bra frön sjunker. Efter denna "tvättning" torkas de meddetsamma, utbredda på papper eller nät.

OBS! Där lökarna är vinterhärdiga på fältet kan de lämnas över ytterligare en vinter och ge en andra skörd frön.

Majrova

Blomning - Tvåårig (enligt alla andra källor. Författaren säger att den är ettårig. Därför är detta avsnitt baserat även på andra källor.) Gula tvåkönade blommor.

Pollinering - Korspollineras, vanligen av bin. Ha 60 m avstånd mellan sorterna, mycket längre om renhet önskas. Måste dessutom isoleras från kinesisk salladskål, senap, rädisor och raps om dessa blommor.

Odling - Fröna sås senare än vanligt så att rötterna precis är färdigutvecklade sent på hösten. Blasten skärs ner till ca 2,5-3 cm och rötterna lagras i fuktig sand på ett ställe som är nära fryspunkten t ex en jordkällare. Rötter med bra egenskaper planteras ut igen tidigt på våren, 30 cm mellan plantorna och 60 cm mellan raderna. Bladrossettens bas bör vara i eller lite under markytan.

Skörd - Då de flesta skidorna på plantorna blivit gula skärs plantorna av nära marken och hängs eller staplas grunt medan de torkar färdigt under tak eller utomhus vid fint väder.

Tröskning och rensning - se "Vitkål".

Majs

Blomning - Sambyggare. Tofsen högst upp på plantan är hanblommor och ger pollen. Silkes håren hör till honblommorna och tar emot pollenet.

Pollinering - Korspollinerad. Pollen faller från tofsen och bärs med vinden till andra plantor, i viss mån även den egna plantan. Sällan fungerar bin som pollenspridare. Sorter skiljs åt med 300 m avstånd där man önskar bra renhet och 60 m där lite korsning inte gör något.

Fröproduktion och skörd. Majs mognar 6-8 veckor efter pollineringen, beroende på sort och väderlek, eller 3-5 veckor efter det att sockermajs är lagom mogen att äta. Om det inte är problem med fåglar kan kolvarna får torka på plantorna kvar på fältet. Kolvarna kan, emellertid, plockas så snart de börjar brunfärgas utanpå.

Torkning - Generellt behöver kolvarna torkas längre, då under tak. Bästa sättet då det gäller små kvantiteter är att dra hölsterbladen undan från kolvarna och binda samman ett halvt dussin kolvar med ett snöre runt hölsterbladen och hänga dem på ett luftigt ställe. Uppvärmad luft får inte vara varmare än 38°C.

Tröskning - Allt annat än stora mängder görs för hand. Håll kolven i en hand och vrid av kornen med den andra. OBS! Somliga odlare tillvaratar inte kornen i toppen då de kan vara mindre utvecklade. Skräp kan avlägsnas genom kastning/harpning.

Mangold

Blomning, pollinering - se "Rödbetor". Mangold är tvåårig. Den korsar sig med rödbetor varför man bör odla endast en av dem för blomning, annat än om man vill att de skall korsa sig. Odlas båda, och man vill undvika korsning, bör avståndet mellan dem vara mer än 300 m.

Odling - Fröna sås på våren. Åtminstone några plantor brukar överleva vintern. Plantorna gallras till 30 cm gånger 60-90 cm. Plantor med icke önskvärda egenskaper gallras bort när som helst innan blomning. (Det är bara vissa år som jag får moget mangoldfrö på södra kanten av sydsvenska höglandet.)

I övrigt - se "Rödbetor".

Melon

Utomhus är det inte att drömma om men det kan kanske vara idé om man har växthus.

Blomning - Sambyggare men det finns sorter som har honblommor innehållande hanblomdelar, s.k. hermafroditer. Sådana sorter kallas **andromonoika**.

Pollinering - Korspollinerade, huvudsakligen av bin men andromonoika sorter är i viss mån självpollinerade. Önskar man renhet bör inte andra sorter finnas närmare än 400 m, 60 m om lite korsning inte gör något. De korsar sig inte med andra slingrande grödor.

Fröproduktion - Fröna är mogna då melonen är mogen, då frukten doftar sött. Fröna och massan de sitter i öses över i ett dricksglas och får jäsa i 2-4 dagar i rumstemperatur: se "Gurka".

Morötter

Blomning - Blommorna är tvåkönade och sitter i en platt flock. Det bildas en stor primärblomställning; sekundärflockar bildas ur sidoskott från huvudstjälken, och i sinom tid bildas sidoskott på sidoskotten.

Pollinering - Korspollinering sker med hjälp av diverse insekter. Där renhet önskas bör små odlingar ha ett avstånd på 300 m till andra blommande morötter, längre för större odlingar. Där lite korsning inte är av vikt räcker det med 60 m. Finns vildmorot inom samma avstånd klipps dessa ner.

Odling - Morötter är tvååriga, ger frö andra året. Två metoder används.

1) **Skörd och omplantering** - De odlas som vanligt, lagras gärna i sand i jordkällare. På våren planteras de ut, 30-60 cm gånger 75-90 cm avstånd, med bladrosettens bas i eller just under markytan. Rötterna vattnas om jorden är torr. Det är viktigt att rötterna inte får torka mellan det att de tas från lagret och de planteras. Har man ett mildt klimat kan man prova att sätta ut rötterna direkt efter skörden och täcka över dem noga med halm, löv, hö och jord.

2) **Övervintring av små rötter** - Frö sås mitt på sommaren med radavstånd 75-90 cm. De täcks kraftigt. Nackdelen är att man inte kan gallra bort rötter p.g.a. dåligt utseende.

Fröproduktion - Fröflockarna mognar ojämnt; plantorna skördas normalt då primär- och sekundärflockarna är mogna - brunfärgade: plantorna dras upp (rötterna skärs bort), de staplas grunt och får torka, inomhus om det blir regnväder. I små odlingar kan man skära av varje blomflock för sig efter hand som den mognar. Torkning efter skörd tar mellan några dagar och ett par veckor.

Tröskning - Små mängder kan gnuggas av för hand, större kan staplas och slås.

Rensning - som vanligt.

Palsternacka

Blomning - Små, gulgröna tvåkönade blommor i flockar påminnande om dem hos morot, men mer öppna och spridda.

Pollinering - Korspollineras med hjälp av diverse insekter. Avstånd mellan sorter för att erhålla renhet är 300 m, lite korsning sker vid 60 m.

Odling - Tvåårig, ger frö andra året. Fröna sås som vanligt på våren. Nästa vår skördas de innan de börjar växa. Fina rötter planteras ut igen, 60 cm mellan plantorna, med bladrosettens bas i eller precis under markytan. Tar man inte upp dem och planterar ut dem igen bör de gallras till samma avstånd.

Fröproduktion - När fröna är ljusbruna och torra skärs plantorna av nära marken. De läggs på ett underlag - som fångar upp frö som faller av - och torkas utomhus i solen eller under tak.

Tröskning - Få plantor tröskas av för hand, så även större mängder om man inte får av fröna genom att använda slaga.

Rensning - Palsternacksfrö är lätt varför vinden blåser bort inte bara skräp utan en hel del frö. Man får blåsa och sikta så gott det går.

Paprika - också i växthus?

Blomning - Tvåkönade blommor som följs av frukter med frön, samma år som plantorna startades från frö.

Pollinering - Mest självpollinerad. Bin kan åstadkomma en del korsningar mellan sorter som står tätt ihop om bättre nektar inte finns i närheten. Där bättre renhet önskas har man en hög gröda och 15 meters avstånd emellan.

Odling - Som vanligt, för ätlig gröda.

Skörd - Frukter plockas då de bytt färg från grönt till, vanligtvis, rött. Frö kan sparas från frukter som plockades gröna om de får ligga och mogna i rumstemperatur efter plockning. Ta ut frömassan och låt den lufttorka. Gnugga för att få isär fröerna.

Rensning - som vanligt.

Persilja

Blomning - Persilja är tvåårig, får blomstänglar och blommor andra året, påminnande om morot.

Pollinering - Korspollinering sker med hjälp av diverse insekter. Avstånd mellan sorter för att erhålla renhet är 300 m - dubbelt så långt för större odlingar, men det räcker med 60 m i små odlingar om lite korsning accepteras.

Odling - Fröna sås på våren eller försommaren första året, de gallras till 20-30 cm. Där marken är väl-dränerad brukar de överleva vintern utan vidare. Där det är kallare täcks de väl på hösten.

Fröproduktion - Andra året blommar de och bildar frön. På hösten, då fröna fått en brun färg, är de mogna.

Skörd - Har man få plantor skärs de individuella flockarna av. Har man fler skärs de av vid marken: se "Palsternacka".

Potatis

Blomning och pollinering - Det börjar bli mer känt att potatis kan odlas från frö från de tomatliknande frukterna som bildas på potatisplantor. Båda frukterna behandlas på samma sätt: se "Tomat". Varje frö ger vid sådd upphov till en ny sort. Blommorna är vanligtvis självpollinerade. Följande står översättaren för, till största del, men det har vuxit fram ur författarens text:

Odling: Om man inte sår frö så är vanlig potatisodling vegetativ förökning. Om man ämnar spara eget utsäde gör man klokt i att från början skaffa friskt statsplomberat utsäde, dessutom lära sig om potatisplantans sjukdomar så att man kan vara på sin vakt.

Vid skörd kan man gärna ha 3 korgar att plocka i - de vackraste friskaste stånden i en (till utsäde, utom de stora knölnarna, som man kan äta upp), alla som man råkar skada vid upptagningen i en (som man äter upp först) och övriga i den tredje (som man äter upp under vintern).

Ska man spara eget utsäde bör man lära sig hur virussjuka plantor ser ut och dra upp dem meddetsamma så att inte bladlöss sprider virus till friska plantor. Virussmittade plantor ger betydligt lägre skörd - och

små knölar - som om man sätter sådana får man dålig skörd nästa år. Men om man sätter små knölar från friska plantor får man normal skörd.

För att undvika jordbundna sjukdomar bör man ha en ordentlig växtföljd, med 4-5 år mellan potatisgrödor (eller andra *Solanacea* växter). Gör gärna trädgårdsredskapen rena från jord när du arbetar i först en säng i växtföljden, sen en annan. Om man envisas med att ta emot gamla sorter av folk gör man klokt i att sätta dem för sig i "karantän" och om de visar sig virusmittade (krusiga eller mosaikmönstrade t.ex.) drar man bort dem så den övriga potatisen man odlar inte blir smittad. Ta inte emot mer än 3-5 knölar, de bör vara så släta och fina i skalen som möjligt så att det inte finns gömställen åt t.ex. potatisnematodcystor. Sen borstar du bort, med kylslaget vatten i handfatet och en utsliten tandborste, vartenda dugg jord. Och om du **misstänker** att potatisen är smittad med cystor tar du inte emot dem alls; cystor kan finnas kvar i jorden i mer än 20 år och snabbt öka upp sig och ha förödande skördenedsättning på icke resistenta potatissorter. Men resistenta sorter är inte till stor hjälp - än så länge har man inga sorter som har motstånd mot alla raser av de två **potatiscystnematoderarterna** som finns. Visserligen finns det nu ett antal sorter med resistens mot den vanligaste rasen men övriga raser kan ju lättare spridas om man inte är på sin vakt.

Nematoder ska man misstänka om det blir bara fläckar i potatislandet, ställen där plantorna runtom är ynkligt små. Det bekräftas om man drar upp en planta runt midsommar och ser att rötterna bildar ett lätt snår var i det sitter små gulvita kulor man precis kan se med bara ögat - cystorna.

Visst hålls nematodeerna nere av hög halt organiskt material i jorden men man vill ändå **absolut** inte få in dem i sina odlingar; all jord och alla underjordiska växtdelar man för bort kan smitta någon annans jord!

Lär dig också om potatiskräfta, vilken sjukdom är så allvarlig att det är anmälningsplikt; ring till lantbruksnämnden!

Alltså: lär dig sjukdomarna och hur du ska undvika de värsta. Då kan du spara friskt eget utsäde.

Purjolök

Blomning - se "Lök".

Pollinering - se "Lök".

Odling - De odlas som vanligt. Gallra på hösten bort icke önskvärda typer. Vintersorterna klarar sig bra; tidiga sorter bör man kupa upp jord till. Där klimatet är för strängt för detta förfaringssätt kan man så dem senare så att de bara är hälften så stora som vanligt på hösten. De kan gärna täckas väl.

I övrigt - se "Lök". (Det kan vara mycket svårt att få moget frö.)

Rädisor

Blomning - Rädisor är normalt ettåriga. Några orientaliska typer (Daikon) är tvååriga. Blommor är vita, rosa eller lila.

Pollinering - Korspollineras, huvudsakligen av bin. Avstånd mellan sorter för att erhålla renhet är 300 m, lite korsning sker vid 60 m.

Odling - Små typer sås tidigt på våren. Rötterna skördas då de är lagom att äta. Välj ut bra rötter, klipp ner blasten till 2,5 cm men skada inte de små bladen i mitten. De planteras med 20-30 cm avstånd, med 1 cm jord över bladrosettens bas. Vattna.

Orientaliska typer bör sås så att de har bra storlek innan stark frost kommer. Skörda och lagra dem: se "Morötter". Plantera ut dem på våren, 30-45 cm mellan dem, med bladrosettens bas i eller något under markytan.

Fröproduktion - Buskiga blomstänglar växer fram under sommaren, blommar och får fröskidor.

Skörd - Tillåt de flesta skidorna att bli ljusbruna. Plantorna har då kvar några gröna blad och stjäl kar. Skär av eller dra upp dem och torka färdigt inom- eller utomhus.

Tröskning - Skidorna drösar inte (släpper sina frön lätt själv) varför tröskningen är svårare än då det gäller vitkål och majrovor. Om skidorna är ordentligt torkade kan fröna lätt slås ut. Små mängder kan plockas ut för hand.

Rensning - som vanligt.

Rödbetor

Blomning - Blommorna är tvåkönade.

Pollinering - Korspollineras. Pollen är mycket lätt och bärs med vinden. Betpollen kan bäras långa avstånd, varför det inte är praktiskt att odla mer än en sort varje år.

Odling - Plantan är tvåårig, den blommar och ger frö andra året eller efter en normal lång period med korta dagar, alltså vinter. De odlas första året som till vanlig ätlig gröda. De kan sås något senare än vanligt eftersom stora rötter inte är någon fördel över medelstora då det gäller fröproduktion. Innan skörd kan man gallra bort plantor med icke önskvärd blastyd. (I USA säljs rödbetor vanligen med blasten kvar, då den används precis som mangold, som kokt grönsak.) Rötterna skördas innan sträng frost. Skär av blasten men lämna ca 2,5 cm kvar. Spara endast bra typer till frö. De lagras, gärna i något fuktig sand. En lagringstemperatur på 4,5 till 7°C gynnar frösättning mera än temperaturer närmare 0°C. Rötterna planteras ut med avståndet 45 cm gånger 75 cm tidigt på våren, bladrosettens bas i eller precis under markytan. Vattna för att få igång tillväxten.

Fröproduktion - Andra året växer det ut långa spretiga grenar som i sinom tid får blommor och frön. Frön finns överallt längs dessa grenar. Det vi kallar för frö är egentligen en fröboll innehållande flera frön. Två eller fler blommor växer samman, varefter vidhängande delar torkar ihop till den välbekanta korkaktiga fröbollen. Fröna är mogna då de är torra och bruna.

Skörd - Det mesta fröet mognar samtidigt men lite i spetsarna är ofta grönt ännu. Dra upp plantorna, skär av rötterna och stapla upp dem till tork. Fröna kan sedan repas av med handen. Fröna kastas/harpas.

Sallat

Blomning - De gula blommorna är tvåkönade. Sallat är ettårig, och buskiga fröställningar växer ut första året.

Pollinering - Självpollinerad. Det är sällan att korsning sker, varför två sorter kan odlas bredvid varandra. Önskas renhet kan man ha en annan gröda emellan.

Odling - De flesta sorter kräver en lång växtperiod, och tidig vårsådd är nödvändig. Det är tillrådligt att så tidigt i kallbänk för senare utplantering, 20 till 30 cm mellan plantorna.

Fröproduktion - Efter det att gula blommor visat sig bildas det små "fröfjädrar" påminnande om små maskrosor. Då hälften av blommorna fått "fjädrar" skärs plantorna av och torkas inne. Ett annat sätt är att över ett skynke efter hand skaka av moget frö från de växande plantorna. Blomstjälkarna kan ha svårt att komma fram ur huvudtyper, varför man drar undan bladen då huvudet är moget för att exponera tillväxtpunkten. Ett annat sätt är att snitta huvudet. (Går det i Sverige?)

Tröskning - Då plantorna är ganska torra, skakas de raskt inut i en tunna eller påse.

Rensning - som vanligt. Det brukar inte bli så rent.

Selleri och blekselleri

Blomning - Selleri är tvåårig, den får tvåkönade små blommor andra året, därefter frön.

Pollinering - Korspollineras av insekter. Avståndet mellan sorter bör vara 60 m, längre om renhet önskas. De korsas även med varandra.

Odling - De odlas och skördas som vanligt. Blasten kan skäras ner till 5-7 cm ovanför bladrosettens bas, varefter rötterna lagras i sand. Tidigt på våren sätts fina rötter ut, 45-60 cm mellan dem.

Fröproduktion och skörd - Under andra året växer fröstänglarna buskigt fram, med små vita blommor i flock. På sensommaren är fröna mogna och bruna. Antingen dra upp eller skär av plantorna och låt dem torka på något underlag, då de drösar lättare än morötter.

Tröskning - Gnugga blomställningarna med händerna.

Rensning - Som vanligt.

Spenat

Blomning - Tre sorters plantor förekommer. Dels är den en tvåbyggare, varför det finns plantor med hanblommor och plantor med honblommor. Dessutom finns det plantor som är sambyggare. Spenat är ettårig.

Pollinering - Korspollineras. Pollen bärs långa sträckor av vinden, varför man enbart bör odla en sort varje år om renhet önskas.

Odling - Frö sås tidigt på våren. Då de uppnått ärtstorlek gallras smala förkrympta plantor bort såväl som de första 10 till 20 procenten av plantorna som går i frö. De förstnämnda är hanplantor som ger lägre avkastning; de sistnämnda är plantor med anlag för att gå i blom tidigt, vilket man vill avla bort. Plantorna gallras till 15 cm.

Skörd - Mognaden är vanligen ojämn. Skörda då de flesta plantorna börjat bli bruna. Torka dem färdigt under tak eller utomhus om vädret är klart.

Tröskning - De tröskas med slaga, små mängder repas av för hand.

Rensning - Gnugga isär frön som hänger ihop. Annars som vanligt.

Squash och pumpor

Blomning - Det finns ingen botanisk skillnad mellan pumpor och squash. Plantorna är sambyggare: hanblommorna finns på långa stjälkar ovanför den slingrande plantan, honblommorna sitter ovanpå små fruktämnen som vanligtvis sitter nästan direkt på plantan.

Pollinering - Korspollineras, huvudsakligen av olika sorters bin. Sorter inom samma art måste isoleras från varandra, mer än 400 m då renhet krävs, åtminstone 150 m då lite korsning kan accepteras.

Arter - Några sorter som kan köpas i Sverige är Vegetable marrow och Lång gul mörk pumpa (avlånga, bra vinterhållbarhet), Dansk jätte (runda, orangefärgade), spagettisquash och gula och gröna zucchini squash (som om de får bli mogna ändå inte har mer än ett par månaders hållbarhet).

Det finns fyra arter:

1. *Cucurbita maxima* - skaftet är mjukt eller korkaktigt, cylindriskt och hårigt, de stora bladen har rundade flikar. Inkluderar följande typer: Buttercup, Hubbard, Delicious Banana och Hokkaido
2. *C pepo* - skaftet är 5-kantat och blir bredare där det sitter fast i frukten. Även grenarna är 5-kantade, dessutom försedda med taggar. Bladflikarna är vanligen spetsiga. Inkluderar många vanliga squashsorter av sommartyper (sådana som äts omogna, t.ex. zucchini), s.k. "acorn"-typer, orgenefärgade runda typer (i USA kallad "pumpkins"), Delikata, Spagetti, Crookneck, Scallop och Lady Godiva typer
3. *C moschata* - skaftet är slätt femkantat, korkaktigt, tunnare än på *C pepo* och utvidgar sig mot frukten. Mjuka hår täcker grenar och de stora bladen. Inkluderar Butternut och Kentucky Field typerna.
4. *C Mixta* - inkluderar sorter som tidigare klassades som *C moschata*; de har liknande egenskaper men korsar sig inte med dem p.g.a. annat antal kromosomer.

Korsningar - En generell regel är att alla sorter inom en art korsar sig. Eftersom vi bara har - vanligen i alla fall - *C pepo* typer i Sverige får vi räkna med att alla korsar sig. Har man olika arter intill varandra brukar man kunna spara frö av båda. Ibland kan man hitta olika jättesorter beskrivna i frökataloger men de ger ofta inte så bra köttkvalitet och hållbarhet som mindre sorter som avlats fram för att bli goda. Jättesorter kan vara svampiga och vattniga i köttet.

De sorter jag själv har bra erfarenhet av är 1) zucchini - goda som små, de som blir mogna har förstås inte någon längre hållbarhet, 2) marrow/mörk - kan användas omogna precis som zucchini och som mogna kan de hålla sig ända in i nästa sommar, 3) New England sugar pie pumpkin - bästa kött kvalitet, bättre hållbarhet än sådana jättesorter som förädlats fram till att användas i USA till lyktor, 4) Little Gem och Rolet - portionsstora (som en stor apelsin) som används mogna, också med ganska bra hållbarhet. Problemet är att de korsar sig med varandra så det blir runda eller långa orangefärgade med gult eller orangefärgat kött, runda eller långa vita eller gröna eller flammiga med ganska ljust men ibland gult kött - roligt men man vet inte vilken köttstort (och användningsområde) man har förrän man skär i en frukt.

Skörd - Fröna är mogna då frukterna är mogna. Hela släktet är mycket frostkänsligt så när man inte längre kan hålla kylan ute genom att täcka plantorna skär man av frukterna med stjälken kvar och tar in dem. De behöver någon veckas tid i rumstemperatur för att mogna till i skinnet, innan de lagras svalt (10-12°C) under vintern. Under eftermognadstiden kan de gärna ligga ute om dagarna är soliga.

Fröbehandling - Det är ingen brådska att ta ut fröna, man gör det efterhand som man äter upp frukterna (och då har man också fått veta något om hållbarheten på de senare använda). Dela frukten men skär inte genom fröerna. Ta ut innanmätet och plocka ut kärnorna ur det (gör det i en skål med vatten om det finns mycket att göra vid). Eventuellt kan man sila bort skräp genom att hälla "soppan" genom ett grovt nät. Platta ihåliga frön duger inte, men bra frön kan både sjunka och flyta.

Torkning - De bres omedelbart ut och torkas på papper eller nät, vid högst 43°C. Se till att fröna är ordentligt torra innan de lagras.

Översättaren har flera gånger fram på värdkanten hittat frön som redan inuti en frukt har grott - det kanske inte är bra att behålla en sådan egenskap i det genetiska materialet, men nog är det roligt att peta ner sådana plantor i en kruka - de kommer igång så snabbt och kan sättas ut så snart vädret tillåter.

Rensning - Ihåligt frö blåses bort.

Tomat

Blomning - De gula blommorna är tvåkönade.

Pollinering - Generellt självpollinerade. Bin besöker nästan aldrig blommorna, speciellt om söt nektar finns samtidigt i närheten t.ex. hos squash och prydnadsväxter. Annat än om absolut renhet önskas kan olika sorter odlas intill varandra.

Odling - Samma som till ätliga frukter. Spara frö från de bästa plantorna. I större odlingar kanske man vill ta bort plantor med sämre egenskaper.

Skörd - Plocka frukterna då de är mogna.

Fröbehandling - Skär itu frukterna och ös ut innanmätet i en glasburk, en burk för varje sort. Rör om åtminstone två gånger om dagen. Jäsningen som sker förvandlar geléet kring varje frö till en tunn vätska så att fröna kan sjunka till botten. Det tar ca 4 dagar vid 15,5°C, endast 2 dagar vid 26,7°C. I USA är det säkrast att jäsa dem vid lägre temperatur än 21°, då tider över 3 dagar förstör bakterierna som kan ge sjukdomen tomatbakterios i grödan. Den orsakas av *Corynebacterium michiganese*. Enligt Dahl och Tunblad "Nyttoträdgårdens fiender i färg har sjukdomen ännu inte observerats i Sverige. Längre jäsningstid försämrar grobarheten avsevärt. Då fröna inte längre är glatta, tvättas de: Tillsätt vatten, rör om och låt fröna sjunka, håll av vätskan. Upprepas tills fröna är rena. OBS! Lätta omogna frön flyter bort under tvättningen.

Torkning - Fröna torkas meddetsamma, utbredda på papper, nät eller glas, inne eller ute. De är torra efter en torr solig dag. Gnugga isär de som klibbat ihop.

Vattenmelon - se "Melon"

Blomning - Sambyggare. Ettårig. Honblommorna sitter på små fruktämnen.

Frön - Man tillvaratar dem när man äter frukten. Fröna kan tvättas innan de bres ut till tork.

Vitkål

Blomning - Blommorna är tvåkönade. Andra året växer det fram långa utspridda grenar där blommorna finns.

Pollinering - Korspollineras, vanligtvis av bin. Plantor brukar vara självsterila, varför man ska ha åtminstone två plantor bredvid varandra för att säkra pollineringen. Olika vitkålssorter korsar sig, varför olika sorter bör isoleras från varandra av en hög gröda eller 60 m då endast lite korsning sker. Mycket större avstånd krävs för absolut renhet. Broccoli, blomkål, brysselkål, grönkål, kålrabbi och vit(och röd-)kål tillhör alla arten *Brassica oleracea*. Olika sorter av alla dessa korsar sig med varandra, varför man endast kan ha dem bredvid varandra om man vet att de inte blommar samtidigt.

Odling - Plantorna odlas så att huvudena är mogna innan marken fryser. De tas upp, med rötterna kvar, yttre bladen bortputsade. Bra typer väljs ut. De lagras i stuka eller jord källare. Bäst är hög luftfuktighet, som skyddar mot uttorkning, och temperaturer nära 0°C. Lite frysning tål de. De planteras ut tidigt på våren så huvudena vilar på eller lite under jordytan, 75-90 cm mellan dem. I Danmark är det vanligt att utplantera dem redan på hösten, efter det att man sorterat bort icke önskvärda typer: de sätts i en fåra och jord kupas upp över dem som skydd. På våren förs jorden undan från en del av huvudet. Då slipper man transportera och lagra huvudena.

OBS! Det är vanligt att man skär ett kors 2,5 cm djupt uppe på mitten, så att blomstänglarna lättare kan ta sig fram. Skada inte tillväxtpunkten inne i mitten.

Där klimatet tillåter kan frö sås sent så att plantorna inte bildat huvuden ännu på hösten. Jord kupas upp över dem.

Stöd - För att hålla plantorna uppe andra året kan man sätta up 1,5 m långa käppar och binda fast plantorna. I större odlingar kan man sätta ut käppar med 3 m avstånd och sträcka snöre mellan dem på båda sidor om plantorna.

Skörd - Efter blomning bildas tunna fröskidor. När alla utom de yttre skidorna blivit bruna skärs plantorna av vid marken. De staplas och får torka, under tak där luftfuktigheten är hög då det kan ta flera veckor, gärna över ett skynke som samlar frön som drösar. Torrt frö tröskas lätt av med slaga. Mindre mängder kan slås i en påse (eller gnuggas fram för hand).

Rensning - Skräp avlägsnas med hjälp av kastning/harpning och siktning.

Denna artikel skrevs först av Robert Johnston i "Growing Garden Seeds" och översattes sedan av Helen Nelson för fobos Handbok. Du kan läsa originalversionen [här](#).